

SPLBK_KSP1: KOMUNIKACE OSOBY SE SP 1

2) Vizuálně-motorické komunikační systémy: Znakový jazyk

Termín „Znaková řeč“

Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči

- první antidiskriminační zákon
- znaková řeč
  - znakový jazyk (ZJ)
  - znakovaná čeština (ZČJ)
- <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>

Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

- <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb08423&cd=76&typ=r>
- novela zákona o znakové řeči
- právo neslyšících a hluchoslepých osob svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám

definice základních pojmů

- neslyšící
- hluchoslepí

definice komunikačních systémů

- český znakový jazyk
  - základní komunikační systém těch neslyšících osob v ČR, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace
- komunikační systémy vycházející z českého jazyka
  - znakovaná čeština, prstová ABC, Lormova ABC, daktylografie, Braillovo písmo, Tadoma,...

Znakový jazyk X Znakovaná čeština

znakový jazyk (ZJ)

- přirozený jazyk
- plnohodnotný jazyk
- vlastní pravidla, vlastní gramatika

znakovaná čeština (ZČJ)

- umělý jazykový systém
- kombinace gramatiky ČJ a znakové zásoby ZJ
- ukázka: <http://www.ekotn.wz.cz/>

ZNAKOVÝ JAZYK

- ▶ samostatný, živý jazyk se všemi znaky přirozeného jazyka
- vizuálně-motorický systém
  - vnímaný i produkovaný ve vizuálně-motorické rovině
- mateřský jazyk neslyšícího dítěte neslyšících rodičů umožňující bezprostřední poznávání světa

výzkum znakového jazyka

USA

- počátky v 60. letech 20. století
- William Stokoe
  - ZJ ustálený systém, který je nutno dodržovat a respektovat
  - rozčlenění komponentů znaku

ČR

- prof. Alena Macurová a doc. Miloň Potměšil
- ČJ v komunikaci neslyšících (FF UK Praha)

znaky přirozeného jazyka

znakovost

- znak zástupným symbolem pro něco jiného

dvojitá členění

- možnost rozlišit nejmenší jednotky nesoucí význam (znaky)
- možnost rozlišit morfémy na jednotky nižšího řádu, které význam nenesou, ale jsou schopny jej rozlišit (sport X ředitel)

produktivnost

- omezený soubor prostředků a pravidel
- nekonečné množství spojení

svěbytnost

- schopnost jazyka oddělit se od aktuální přítomnosti (čas, podmínky, nepravda, přání)

historický rozměr

- ontogenetický vývoj
- fylogenetický vývoj

ZNAK

- nejmenší jednotka nesoucí význam
- lexém, morfém
- znaky rozložitelné na jednotlivé komponenty
  - manuální a nemanuální nosiče

charakteristika ZJ

manuální nosiče (foneticko-fonologická stavba)

- tvar ruky
- pozice ruky
- pohyb ruky

nemanuální nosiče

- mimika
- gesta
- pohyb hlavy
- způsob ukazování

mluvní komponent

- pohyby úst odvozené z mluveného jazyka

orální komponent

- vizuální obraz úst vytvářený v průběhu produkce znaku
- stálý, neměnný

- znak je bez jeho užití agramatický

dělení znaků

ikony

- vizuálně motivované znaky

indexy

- zájmena, příslovce

symboly

- arbitrární vztah mezi nosičem a znakem
- označení vlastností, dějů

specifické znaky

- vyjádření emoce
- vyjádření různých stavů lidské psychiky
- vyjádření osobního postoje mluvčího
- k osobě, události a jejich hodnocení
- typické pro intrakulturní komunikaci
- popsáno 29 znaků v ČZJ (Vysuček)

ODLIŠNOST ZJ OD MLUVENÉHO JAZYKA

- mluvené jazyky jsou LINEÁRNÍ
  - umožňují pouze řazení jednoho znaku (slova) za druhým
- ZJ jsou LINEÁRNÍ a SIMULTÁNNÍ
  - lineárnost obsažená v artikulaci jednotlivého znaku a ve znakovém sledu
  - simultánnost: znaky lze provádět současně
  - možnost využití 3D artikulačního prostoru

inkorporace (včleňování)

- způsobu
  - učí se pomalu / učí se rychle
- časových údajů
  - minulý týden, příští týden, za rok
- počtu
  - tři měsíce, čtyři hodiny
- osobních zájmen
  - ptám se tě, dostávám
- simultánní artikulace záporu

využívání 3D prostoru při znakování

- 3D prostor
- produkce znaku ve vizuálně motorické rovině
- 3 základní oblasti artikulace znaku
  - před obličejem
  - u krku
  - před tělem (neutrální znakovací prostor)
- některé znaky svůj prostor při artikulaci mění

jmenné znaky

- podle vnější podobnosti
- podle povahy
- podle znaku ve jméně
- podle dohody

SOCIOLINGVISTICKÉ A PSYCHOLINGVISTICKÉ ASPEKTY KOMUNIKACE OSOB SE SP

bilingvismus

- znakový jazyk
- český jazyk

jazykové odchylky

- regionální
- sociální
- podle pohlaví
- generační
- dětský jazyk

GESTUNO

- uměle vytvořený znakový systém s cílem navrhnout standardizovat systém mezinárodních znaků
- v roce 1973 ustanovena komise pro sjednocení znaků(70.léta 20.st.)
- v roce 1975 sestavila a vydala slovník
- původně určen pro tlumočení na oficiálních mezinárodních setkáních
- neslyšícími nepřijat, nepoužíván

MEZINÁRODNÍ ZNAKOVÝ SYSTÉM

- efektivní forma komunikace vznikající při vzájemném kontaktu uživatelů různých znakových jazyků
- znaková zásoba vzniká přirozeně tak, že komunikující volí znaky s cílem dojít co nejlepšímu porozumění
- český znakový jazyk, německý znakový jazyk, ASL, BSL, LSF,...
- <http://www.spreadthesign.com/gb/>

Literatura:

- <http://ruce.cz/neslysici/komunikace>
- <http://www.spreadthesign.com/gb/>
- <http://weblík.cktjz.com>
- BÍMOVÁ, Petra; OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. Rysy přirozených jazyků, Lexikografie. 1. vyd. Praha: ČKTZJ o.s., 2008. ISBN 978-80-87153-47-5.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. Komunikace sluchově postižených. Praha: Karolinum, 2002.
- TETAUEROVÁ, Ivana. Mezinárodní znakový systém. 1. vyd. Praha: ČKTZJ o.s., 2008. ISBN 978-80-87153-13-0.